

გურამ ბახტაძე
ახალი ქართული ლიტერატურის ისტორიის
ქრონოლოგიური ჩარჩოები და პერიოდიზაცია
(თვალსაზრისი)

ქართული მწერლობა მსოფლიო ლიტერატურის ერთ-ერთი საუკეთესო შენაკადია. იგი მე-5 საუკუნიდან დღემდე უწყვეტად ვითარდება. (არსებობს მოსაზრება, რომლის თანახმადაც „წმინდა ნინოს ცხოვრება“ „შუშანიკის წამებაზე“ საუკუნე-ნახევრით ადრეა დაწერილი. რ. სირაძე) ჩვენი ორიგინალური სიტყვიერების უმდიდრესი მემკვიდრეობა, საფუძვლიანი მეცნიერული შესწავლის მიზნით, (ჯერჯერობით) სამ ძირითად ნაწილად იყოფა: ძველი, ახალი და უახლესი. ამგვარი პერიოდიზაცია, რა თქმა უნდა, პირობითია, რადგან ერთი პერიოდი არსებითად არ განსხვავდება მეორისაგან არც ენობრივი და არც იდეურ-თემატური თვალსაზრისით. მიუხედავად აღნიშნულისა, შიდაპერიოდიზაცია, არათუ მისაღები, არამედ აუცილებელიცაა.

ახალი ქართული ლიტერატურა მე-19 საუკუნის დასაწყისიდან მე-20 საუკუნის 10-იანი წლების ნახევრამდე პერიოდს მოიცავს. თუმცა ამგვარი დაყოფა მკვეთრ საზღვარს არ უწესებს მას ქართული ლიტერატურის მომიჯნავე პერიოდებთან. მეოცე საუკუნის დასაწყისში, ასპარეზზე გამოვიდა ქართული მწერლობის ახალი თაობა, რომელიც ახალი ესთეტიკური შეხედულებების, დამკვიდრებას ცდილობდა. გრიგოლ რობაქიძის, იოსებ გრიშაშვილის, გალაკტიონ ტაბიძის, ვალერიან გაფრინდაშვილის, პაოლო იაშვილის, კოლაუ ნადირაძისა და სხვათა

ლიტერატურულ-პუბლიცისტური მემკვიდრეობა უახლესი ლიტერატურის კუთვნილებაა. მაგრამ 1915 წლამდე მოღვაწეობას აგრძელებენ ახალი ქართული ლიტერატურის კორიფეები: აკაკი და ვაჟა; ასევე, ეგნატე ნინოშვილი (1859–1894) მეოცე საუკუნის ქართული მწერლობის წარმომადგენლად იყო მიჩნეული, რადგან იგი „მესამე დასის“ წევრი იყო. უახლესი ლიტერატურის წარმომადგენლად ითვლებოდა დავით კლდიაშვილიც (1862–1931).

მართალია, ამგვარი დეტალები ვერ ცვლის, საერთოდ, მწერლობისა თუ კონკრეტული ავტორის შემოქმედების ესთეტიკურ არსს, მაგრამ როცა საუბარი ლიტერატურის პერიოდიზაციას შეეხება, საჭიროა მსგავსი გარემოებებიც გავითვალისწინოთ. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მართებული არ უნდა იყოს ტერმინის – „ახალი ქართული ლიტერატურის“ სინონიმად – „მე-19 საუკუნის ქართული ლიტერატურის“, გამოყენება. რადგან ეს უკანასკნელი გვავალდებულებს 1800–1900 წლებით შემოვფარგლოთ საკვლევი პერიოდი. თუმცა ცნობილია, რომ იოანე ბატონიშვილი, ავტორი შესანიშნავი „კალმასობისა“ საკმაოდ ნაყოფიერად აგრძელებდა მოღვაწეობას 1830 წლამდე. (მის კალამს ეკუთვნის აგრეთვე, საბუნებისმეტყველო მეცნიერების ენციკლოპედია (1814). ყრმათა სასწავლებლად განკუთვნილი „სხვათა და სხვათა სწავლათა შეკრებილებანი“ (1829); ლექსად დანერგილი „მიბაძვა იოანე სინელის კიბისა“ (1807), ორიგინალური თხზულებანი: „პატარა ედემით განძევა“, „აღსარება“, სამკურნალო წიგნი და სხვა“.) მიუხედავად ამისა, იგი კ. კეკელიძემ ძველი ქართული ლიტერატურის კუთვნილებად მიიჩნია.

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ახალი ქართული ლიტერატურის ისტორიის კათედრამ 2010 წელს

გამოსცა სახელმძღვანელო უმაღლესი სასწავლებლების ჰუმანიტარული ფაკულტეტის სტუდენტთათვის „ახალი ქართული ლიტერატურის ისტორია“ ნაწილი მეორე, რომელშიც სარედაქციო კოლეგიის (ი.ევგენიძე, თ. კიკაჩიანი, ლ. მინაშვილი, ს. ყუბანიშვილი, ჯ. ჭუმბურიძე), გადანყვეტილებით შესული არიან ეგნატე ნინოშვილიცა და დავით კლდიაშვილიც.

ტრადიციულად მიღებულია, რომ მწერლობის პერიოდი ასევე დაიყოს ქვეპერიოდებად, რაც ერთობ აადვილებს მხატვრულ თუ კრიტიკულ მასალებში ლავირებას. მე-19 საუკუნის ქართული მწერლობის პერიოდიზაციის სხვადასხვა ვერსია შემოგვთავაზეს: ალ. ცაგარელმა, ალ. ხახანაშვილმა, ილია ჭავჭავაძემ, კიტა აბაშიძემ, ვახტანგ კოტეტიშვილმა, მიხეილ ზანდუკელმა, დანიელ რამიშვილმა და სხვებმა, ე.ი. იმ მკვლევარებმა, რომელთა მიზანი იყო: ქართული მწერლობის სისტემური შეესწავლა. (იხ. ვრცლად: ციციშვილი, „სჯანი“: N-18, 2017წ.). ყველა მათგანი მწერლობის თვისობრივი განვითარების დინამიკას თავისებურად იაზრებდა.

ახალი ქართული ლიტერატურის პერიოდიზაციის თემას დანიელ რამიშვილმა მიუძღვნა სტატია – „მე-19 საუკუნის ქართული ლიტერატურის პერიოდიზაციის საკითხისათვის“, რომელიც დაიბეჭდა წიგნში – ახ. ქართ. ლიტერატურის საკითხები II, გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი, 1972 წ. გვ: 175-195; (კრებული მომზადდა შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის მიერ.) ნაშრომი ეფუძნება მარქსიზმის კლასიკოსთა მეთოდოლოგიურ მითითებებს, თუმცა მის სამეცნიერო ღირებულებას განსაზღვრავს მე-19 საუკუნის ქართული მწერლობის სისტემური კვლევების ავტორისეული ანალიზი.

ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ მიხეილ ზანდუკელის მოსაზრება მე-19 საუკუნის ქართული მწერლობის პერიოდიზაციასთან დაკავშირებით, ეფუძნება კლასობრიობის პრინციპს, რაც დღეისათვის გარკვეულ კითხვის ნიშნებს ბადებს. (იხ. მ. ზანდუკელი, თხზ. ტომი 1., 1972. გვ.: 29-40)

ჩვენი აზრით, ახალი ქართული ლიტერატურის ისტორიის პერიოდიზაცია ძირითადად ვახტანგ კოტეტიშვილისეულ დაყოფას უნდა დაეფუძნოს, თუმცა ექვსის ნაცვლად, ოთხ ქვეპერიოდად უნდა გაიყოს:

I. რომანტიზმის პერიოდი. 30-იანი წლებიდან 1845 წლამდე ; (ნ. ბარათაშვილის გარდაცვალებამდე)

II. კრიტიკული რეალიზმის ჩასახვისა და განვითარების პერიოდი (1845-წ.დან 1860 წლამდე.)

III. თერგდალეულთა პერიოდი. (60-70-იანი წლები; თაობათა-დაპირიპირების მეორე ტალღის ჩათვლით.)

IV. ქართველ მწერალთა დასებად დაყოფის პერიოდი. (მე-19 საუკუნის 70-იანი წლების დასასრულიდან **ცხრაასათიანი** წლების პირველი ნახევრის ჩათვლით).

ცნობლია, რომ როცა ქართულ მწერლობაში მეორე დასი გამოიკვეთა, ფაქტობრივად მწერლობაში თავი იჩინა პარტიულ-პოლიტიკურმა ტენდენციებმა. ამიტომ სწორედ ეს ნიშანი ავიღეთ მეოთხე პერიოდის გაერთიანების საფუძვლად.

რა კონკრეტულმა გარემოებებმა განაპირობა ახალი ქართული ლიტერატურის ცალკე პერიოდად გამოყოფა? მე-19 საუკუნის დასაწყისში რუსეთმა უხეშად დაარღვია 1783 წლის მეგობრობის ტრაქტატი, გააუქმა საქართველოში სამეფო მმართველობა და წერტილი დაუსვა ჩვენი ქვეყნის დამოუკიდებლობასა და სახელმწიფოებრიობას. ეს უდიდესი ეროვნული ტრაგედია გახდა გადამწყვეტი

მნიშვნელობის მოვლენა, რამაც განაპირობა ქართული ლიტერატურული აზროვნების ხასიათი. მთელი საუკუნის მანძილზე ქართული მწერლობა იღვწოდა ეროვნული ყოფის გაცნობიერებისათვის. ამ შრომას უკვალოდ არ ჩაუვლია. მე-20 საუკუნის დასაწყისის საქართველო დამოუკიდებლობის გამოცხადებით შეხვდა კიდეც (1918–21). მაგრამ იმპერიალისტური რუსეთის დამპყრობლური პოლიტიკის „წყალობით“ ეს საუკუნეც ავისმომტანი გამოდგა ქართველთათვის.

რუსეთის იმპერიაში ბოლშევიკური მმართველობის დამყარებამ ზეგავლენა მოახდინა ქართული ლიტერატურის განვითარებაზეც. მართალია, მე-20 საუკუნის დასაწყისში ქართული მწერლობა აუცილებლად შევიდოდა განვითარების ახალ ფაზაში, რადგან 1918 წელს ქვეყანამ აღიღდინა დამოუკიდებლობა; შესაბამისად, ლიტერატურული აზროვნებაც თვისობრივადაც შეიცვლებოდა უკვე, მაგრამ, სამწუხაროდ, რუსეთის იმპერიის ისტორიაში დაიწყო „ბოლშევიკური ხანა“, რომელმაც ხელოვნების ნებისმიერი დარგი მკაცრად დაუქვემდებარა თავის იდეოლოგიას. ამრიგად, მე-19 საუკუნის 20–იანი წლებიდან მე-20 საუკუნის 10–იანი წლების მეორე ნახევრამდე პერიოდის მწერლობას ახალ ქართულ ლიტერატურას ვუწოდებთ.

გამოყენებული ლიტერატურა

ახალი ქართული ლიტერატურის საკითხები II, გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი, 1972 წ;

მ. ზანდუკელი, თხზ. ტომი 1., თსუ გამომცემლობა, თბილისი 1972;

კრებული „სჯანი“: N-18, ლიტ. ინსტიტუტის გამომცემლობა, თბილისი 2017წ.

Guram Bakhtadze
Chronological frameworks and periodization
of the history of new Georgian literature
Summary

Since the Soviet Union ceased to exist, art in general and literature in particular have been freed from ideological clichés. It became necessary to break free from the dogmas acceptable to the Marxist formality of various methodologies and theories. Release. Due to the mentioned circumstances, the present article expresses the opinion about the new periodization of the new Georgian literature. Which, in the author's opinion, more clearly reflects the trends and stages of development revealed in the literature of the mentioned period